

Radikalismus a Fundamentalismus

Petr Macek

Příspěvek k analýze podstaty sporu, jež se vyhroutil v Jižní baptistické konvenci (SBC) v USA, je však obecnější povahy

Zvolil jsem tyto výrazy, abych se na nich pokusil charakterizovat, v čem je podle mého problém současného baptizmu. Oba jsou svým kořenem velmi obecné a odkazují k něčemu v zásadě velmi podobnému: radikalismus (radix – kořen) je původně snaha jít ke kořenům věci; fundamentalismus (fundament – základ) se (tam, kde si tu nálepku jeho nositelé osvojují) pokouší poukázat na základní věci.

Historicky (a zejména v kontextu náboženství a náboženských snah nebo hnutí) dostaly oba výrazy ovšem specifičtější význam. Fundamentalismus je (pro ty, kdo se k němu nehlásí) vysloveně pejorativní označení (podobně jako dogmatismus) – jako hlásání a nesmlouvavé prosazování určitých pravd. V případě „radikalismu“ je v našem povědomí odkaz k tzv. radikální reformaci. (Mimo náboženský kontext je však označení „radikální“ synonymem pro „rázný, důrazný, nekompromisní, takže se můžeme klidně setkat i s označením „radikální fundamentalismus“!).

Ve specifickém kontextu koncepčního rozlišení teologických směrů (zejména – nikoliv však výlučně – v protestantismu) se oba výrazy objevují ještě v sousedství jiných označení: „konzervativismus“ jako protiklad „liberalismu“ (i tyto výrazy jsou svým kořenem velmi obecné a nepejorativní), případně „evangelikalismu“, který je pak alternativou fundamentalismu (v protikladu k ekumenickému liberalismu), takže se někdy uvádí stupnice fundamentalismus – konzervativismus (evangelikalismus) – liberalismus. (V případě SBC je to: fundamentalismus – konzervativismus – pozice označovaná za „umírněnou“, angl. „moderate“ . Odpůrci této pozice ji nerozlišují od „liberalismu“, její představitelé naopak ano.) V případě „evangelikalismu“ (teologicky konzervativního křesťanství) jde opět o nesnadno definovatelný termín. Jde o pokus zastávat jakýsi střed, který ovšem může mít mnoho podob. (V publikaci s názvem Jsou Jižní baptisté evangelikálové?, měli všichni tři autoři na věc jiný názor: ano – ne – není to jednoznačné). Kořen odkazuje k evangeliu, možná i k evangelizaci: nic konkrétně ale nevypovídá. O „evangelium“ jde i v evangelictví, které je třeba od „evangelikalismu“ odlišovat (což je ovšem v angličtině problém!).

Všechno jsou to jen pomocná označení, jakési viněty či nálepky, někdy programové, jindy nechtěné, které je třeba brát s rezervou. Mají orientovat, ale mohou svou mnohoznačností také zavádět. Proto je vždy třeba ještě zkoumat a ověřovat skutečnou podstatu jevu (hnutí, pozice), které označují (nebo které se jimi samy označují).

Moje téma vychází z toho, že **baptistický fundamentalismus je podle mého přesvědčení špatně aplikovaný (zkreslený, pobloudilý) radikalismus** ve smyslu jakéhosi navazování na radikální reformaci, případně na radikalismus prvních baptistických sborů. (V pozadí tohoto širšího výměru toho, na co se konkrétně navazuje, je skutečnost, že pro některé baptisty, resp. baptistické historiky, je pořád otázkou, zda baptisté navazují na anabaptisty nebo ne. Někteří angličtí i někteří američtí historikové tuto návaznost (ovlivněnost) popírají. Podle mě je toto popírání do značné míry spojeno s tím, že v tradiční protestantské (hlavně luterské) historiografii se „anabaptismem“ nazývalo kdeco, zpravidla každá úchylka od pozice, kterou vytyčovali hlavní reformátoři 16. století. Podstatné je, že teoretikové baptistického fundamentalismu se k radikální reformaci často hlásí a domnívají se, že na ni navazují.

Oba výrazy – radikalismus a fundamentalismus – spojuje i určité „politikum“, které je v postojích, jež jsou jimi vyznačeny, obsaženo, a zde je podle mého hlavní kámen úrazu. Proč?

Radikální reformace, jak ji představovali především tzv. švýcarští bratři a v druhé generaci asi především holandské mennonité či některé menší skupinky jinde, pochopila, že namísto pouhých reforem, ve smyslu „náprav“ hlavních nešvarů středověké církve (jak byly prováděny tam, kde se reformace prosadila), je třeba se vrátit k podobě církve jako nové společenské praxi, jako budování nového společenství a obcenství (nového polis – obec), které poslouchá jiné svrchované povely než jeho okolí (má jiného Pána, přitom Pána, kterému je dána všelická moc, před nímž se budou muset všechna království sklonit – to všechno je politicko-terminologie!), a to přesto, že toto okolí je formálně křesťanské ve svém celku. To znamenalo pochopit

1. že změnu nelze prosazovat stejnými metodami, jimiž se moc prosazuje v okolním světě (v tomto případě konkrétně pomocí světského ramena, pomocí úřadů – církevních či světských, které něco nařídí a budou to za cenu sankcí vyžadovat; tak si to představovala ve své první vlně ještě i česká reformace, až na Chelčického!). Změnu nelze přivodit násilím, manipulací (k níž je potřeba uchopit určité pozice a určité mocenské nástroje);
2. že autorita Božího slova pro církev spočívá především v autoritě Ježíšova povolání na určitou životní cestu: Je třeba přijmout jeho výzvu k následování a vstoupit do jeho příběhu, příběhu učedníků, kteří se všemu učí u svého Mistra, a pokračovat v něm. Jde o pochopení pro to, že Bible neobsahuje nějaké nadčasové pravdy, ale pravdivý příběh tohoto světa. V něm jde o „Boží království a spravedlnost“ jeho a – jenom v tomto kontextu! – také o spásu, o záchranu lidského života. To byla „radikální reformace“. Byli někteří jednotlivci či skupinky horlivců, kteří si to pletli a chtěli království Boží přivodit násilím (prostřednictvím „staré cesty“), ale většina radikálů si vydala na Ježíšovu cestu, „cestu kříže“, cestu nového společenství lásky, kde ani legitimní cíle (pravdu) nelze prosazovat jinou strategií než je strategie Boží lásky, která respektuje důstojnost a svobodu druhého člověka.

Fundamentalismus se naproti tomu orientoval na tom, že jde o záchranu jakési ohrožené základní věci a v domněle prorocky spravedlivém hněvu argumentoval „Božím majestátem“. Ten údajně propůjčuje autoritu tomu, kdo v jeho jménu vystupuje. Ta příznačně přechází na již uznávané autority – kazatele, o jejichž prvenství se nepochybuje, a ty, kdo se dostanou do čela jednotlivých struktur v baptistické denominaci prostřednictvím jejích volebních konvencí. Fundamentalisté se vůbec se nestarali o to, že to Boží (Boží majestát a Boží království) je v Novém zákoně především věcí určité cesty. Proto neváhali

1. použít taktiky tohoto světa na ovládnutí církve a dokonce se (inspirováni svými „úspěchy“ na úrovni denominace) pokoušejí prosadit svou vizi do programu a zákonodárství světského státu. To je z hlediska radikální reformace (ale i původního baptismu) návrat k tzv. konstantinismu (sňatku církve a státu), proti němuž byla v dějinách baptismu proklamována důsledná odluka církve od státu: Nikdo jiný se tolik nezasloužil o prosazení této pozice do americké ústavy, jako právě američtí baptisté. V tom našel baptistický fundamentalismus spojení ve fundamentalistech jiných denominací a také si v tom nezádá s fundamentalismem jakéhokoli druhu (viz snaha „islamistů“ prosadit principy založené na Koránu do legislativy civilního státu).
2. Místo „narrativního čtení Bible“ (kde autorita slova je respektována skrze nastoupení určité nové cesty, cesty kříže, vstup do onoho *jedinečného příběhu*, o kterém Bible svědčí), následovali fundamentalisté praxi „zákoníků a farizeů“, strážců pravověří, chytajících Ježíše za slovo, a „saduceů“ (kněžské kasty) hledajících svědky jeho „rouhavých“ výroků. Místo pravé

cesty a věrnosti této cestě nastupuje „pravé učení“, věroučné články, „pravda“, kterou lze zkoumat v abstrakci, kterou lze hlásat a střežit ve starém typu lidských vztahů, prostřednictvím síly a denunce vnitřní integrity protivníka...

Je to samozřejmě jen schéma. Jistě existuje i jakési liberalistické scestí, které se nedovolává autority Písma, autority evangelia a orientuje se na něčem víře nevlastním. Většinou jde však jen o jinou interpretaci Písma. Když Ježíš odporoval farizeům a zákoníkům, šlo o jinou interpretaci tradice. „Satanem“ však nazval svého učedníka, který ho chtěl svést na jinou cestu než je cesta kříže.

Odpůrci fundamentalismu se dovolávají zásady svobody svědomí a v postupech fundamentalistů vidí jen jakousi politickou hru. Svoboda svědomí je samozřejmě (tak, jako odluka církve od státu) důležitá a nezastupitelná (a reformační radikálové i baptisté ve svých dějinách pro ni hodně udělali), ale je to v podstatě jen obecně lidská otázka, která se netýká pouze náboženství nebo víry.

Tímto principem však porazit fundamentalismus nelze. To lze jen jinou politikou (budováním nového společenství, nového řádu lidských věcí) a jinou teologií, kde věřené je žito, kde víraje věrností vlastní Boží cestě mezi námi.

Poznámka: Článek byl prvně publikován na webu [Notabene - Hydepark českých baptistů](#) a následně umístěn na web [baptismus.estranky.cz](#).